

Asr-ı Saadette İçtihat

Sual: Hazret-i Peygamber zamanında içtihat yapılmış mıdır?

Her güzel şey, her hayır nebiler eliyle meydana geldiği gibi, küllî bir hayır olan içtihatı da ilk defa icra eden Peygamber Efendimiz (a.s.m.) olmuştur. Allah Resûlü (a.s.m.) gerek ibadete, gerek muamelata ait bir çok hükümleri, Kur'an-ı Kerim'den istinbat etmiştir.

Peygamberimizin içtihat kapısını açması, teşvik ve talim etmesi Ümmet-i Muhammed'e ilâhî bir lütuftur.

İslâm dininin tekmil ve te'sisinde Allah-u Teâla Hazretleri, Habib-i Ekremine (a.s.m.), sahabe-i kiram efendilerimizi yardımcı kıldı. Peygamberlerin en efdaline, insanların en hayırlılarını refik eyledi. Resûlullah Efendimiz (a.s.m.), ashabına miras olarak, ifrat ve tefritten uzak bir sırat-ı müstakim bırakmıştır. Gönüllere silinmez bir muhabbet, zeval bulmaz bir sadakat nakşetmiştir.

Hazret-i Peygamberin (a.s.m.) iki yönü vardır:

1. Risalet yönü.
2. Beşeriyet yönü

Risalet yönüyle Hazret-i Peygamber (a.s.m.), sırf bir tercümandır, yani,

“O kendi hevasından konuşmaz. Ona gelen ancak bir vahiydir.”²³

âyetinin mazharıdır. Beşeriyet yönüyle ise, içtihatla mükellef bir insandır.

Üstad Bediüzzaman Hazretleri Peygamberimizin içtihatları hakkında şöyle buyuruyor:

“Vahiy iki kısımdır: Biri: ‘Vahy-i sarîhî’dir ki, Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselam onda sırf bir tercümandır, mübelliğdir, müdahalesi yoktur. Kur'an ve bazı Ehadis-i Kudsiye gibi... **İkinci Kısım:** ‘Vahy-i Zımnî’dir. Şu kısmın mücmel ve hulâsası, vahye ve ilhama istinad eder; fakat tafsilâtı ve tasviratı, Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâma aittir. O vahiyden gelen mücmel hâdiseyi tafsil ve tasvirde Zât-ı Ahmediye Aleyhissalâtü Vesselam, bazan yine ilhama, ya vahye istinad edip beyan eder, veyahut kendi ferasetiyle

beyan eder. Ve ken-di içtihadıyla yaptığı tafsilât ve tasviratı ya vazife-i risâlet noktasında ulvî kuvve-i kudsiyye ile beyan eder, veyahut örf ve âdet ve efkâr-ı âmme seviyesine göre, beşeriyeti noktasında beyân eder.”24

Elmalılı M. Hamdi Yazır Hazretleri de bu konuyu şöyle beyan eder:

*“İlm-i usûlde sahih olan şudur ki Resûlullah vahye muntazır olur ve vahiy varid olmıyan hususatta re’y ü içtihadıyla amel ederdi. Ve bu ictihadda ibtida’ hata da melhuz olabilir, ancak hata vukubulur ise vahiyle tashih olunur, devam etmezdi. İctihad-i Peygamberinin, içtihadat-i saireden farkı bu idi yoksa Cenab-ı Allah; **‘İçlerinden işin içyüzünü araştırıp çıkaranlar, onun ne olduğunu bilirlerdi.’**(Nisa, 4/83) diye ulema-i müçtehidîni medhetmiş ve **‘Ey akıl sahipleri ibret alın!..’**(Haşr, 59/2) diye istî’mali basiret ile itibar ve kıyası da emretmiş iken ulül’ebşarın seyyidi olan ve akl-ü zekâsı herkesin fevkinde bulunan Resûlullah’in bu hususdan hark olamıyacağı derkârdır. Binaenaleyh Resûlullah vahiy nazil olmayınca içtihadı me’mur idi.”25*

Peygamber Efendimiz (a.s.m.) hem bir müderris hem de bir kadı idi. Şeri hükümlerin ekserisi ona tevcih edilirdi.

Efendimiz (a.s.m.) dünya ve ahirete ait meseleleri ashabına ta’lim ediyordu. Ahirete teşriflerinden sonra bu kudsî vazifeyi Sahabe-i Kiram Efendilerimiz deruhte etmişlerdir. Evet, en mukaddes ve mükemmel bir dinin hizmetinde öyle güzide kullarını Resûl-i Ekremine (a.s.m.) yardımcı vermesi Cenâb-ı Hakk’ın hikmet ve rahmetinin muktezasındandır.

Resûlullah Efendimiz (a.s.m.), hakkında sarîh hüküm bulunmayan hususlarda kendisi bizzat içtihat ederlerdi. Fakat peygamberimizin (a.s.m.) içtihadı hatadan mahfuzdu. Çünkü bu içtihat her ne kadar kendisinin ise de hadd-i zâtında vahyin bir semeresiydi. Belki de vahyin bir mertebesiydi. Çünkü içtihat ettiği bütün mes’eleler Cenâb-ı Hakk’ın murakabesindeydi. Bu itibarla onun dine ait istihraç ettiği hükümlerde Allah’ın emirlerine muhalif olması düşünülemez. Şayet içtihadında bir hata olursa vahy ile ikaz edilip düzeltilirdi. Yaptığı içtihadı bir ikazda bulunulmaz ise o içtihat Cenâb-ı Hak tarafından tasdik edilmiş demektir. Nitekim Peygamberimizin vahy ile düzeltilmiş içtihatları da vardır. Efendimizin Sünnetleri bu içtihatların neticesidir.

İçtihat ilminin kapısını ilk defa açan, en büyük rehber Resûl-ü Ekrem (a.s.m.)dir. Efendimiz (a.s.m.), talim buyurdıkları ahkâmın esbab-ı mûcibesini beyan ederdi.

Bazı şer'î hükümleri, emsallerine kıyas ederek izah buyurulardı. Meselâ bir defasında bir sahabî *“Aman ya Resûlullah! Büyük bir fenalık yaptım. Oruçlu olduğum hâlde zevceyi öptüm.”* dedi. Resûl-ü Ekrem (a.s.m.), **“Oruçlu olduğun hâlde, suyu ağzına almada bir beis tasavvur edemiyorsun?”** buyurdular. Sahabi, *“Hayır Ya Resûlullah.”* dedi. Efendimiz (a.s.m.) **“O hâlde öpmende de bir beis yoktur.”** diye hükmettiler. İşte Efendimiz (a.s.m.), bu hâdisede su içmenin mukaddimesi olan ağza su almakla orucun bozulmadığına, zevceyi öpmeyi kıyas eylemiştir.²⁶

Diğer bir misale gelince; Cüheyne'li bir kadın Resûlullah'a gelerek: *“Annem haccetmeyi adamıştı, adağını yerine getiremeden öldü; onun yerine haccı ifâ edebilir miyim?”* diye sordu. Hazret-i Peygamber (a.s.m.): **“Evet, onun yerine haccı ifâ et; annenin bir borcu olsaydı onu ödeyecek değil miydin?”** buyurdu.²⁷ Yine bir kadın, Hazret-i Peygamber'e (a.s.m.) gelip, annesinin oruç borcu olduğu halde öldüğünü ve onun yerine oruç tutup tutamayacağını sorunca, **“Evet, tutabilirsin.”** buyurdu.²⁸ İşte bu üç misale benzer siyer ve fıkıh kitaplarında Efendimizin (a.s.m.) içtihatları mevcuttur.

Dipnotlar:

23 *Necm Sûresi, 53/3-4.*

24 *Mektubat.*

25 *Yazır, II/127.*

26 *Ebu Davud, Savm, 33.*

27 *Aynî, Umdetu'l-kâri, V/117; Müslim, el-Câmi', II/805.*

28 *Müslim, Siyam; 157.*